

Dialog eller fostran?

- en observationsstudie om lärares kontrovershantering i klasser med språkutveckling i centrum

Natalie Lycén
Ämneslärarprogrammet med inriktning för
gymnasieskolan, Samhällskunskap
Antal ord: 9908

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LGSH2A
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT19
Handledare: Helena Olofsdotter Stensöta
Examinator: Lisbeth Aggestam/Mb. A-K Jonasson
Kod: VT19-2490-015-LGSH2A

Nyckelord:

kontroverser i undervisningen, kontrovershantering, politiska kontroverser, SFI, språkstöd, språkutveckling

Abstract

Ett av skolans viktigaste uppdrag syftar till att fostra demokratiska medborgare. Ett sätt att undervisa för att kunna uppfylla detta uppdrag är att undervisa med hjälp av politiska kontroverser. Det finns lite tidigare empirisk forskning som syftar till att undersöka hur lärare undervisar i just politiska kontroverser och vad som kännetecknar lärares kontrovershantering i klasser som har elever med språkliga begränsningar. Det är just det som denna kvalitativa undersökning har som syfte att studera. Genom observationer i fem klasser inom vuxenutbildningen kartläggs lärares hantering av kontroverser samt den interaktion som sker i klassrummet mellan elever och lärare. Vidare prövas teorier kring lärares kontrovershantering utifrån perspektiven kontroversacceptans och lärares kommunikativa strategier. Slutsatserna i studien är att interaktionen har ett klart språkligt fokus, att eleverna uttalar värderingsskillnader mellan Sverige och hemlandet samt att i undervisning där läraren har en hög kontroversacceptans skulle tidigare forskning kunna modifieras. Detta för att normdialog och normförmedling skulle kunna sägas innehålla olika aspekter av deltagande från läraren. Det vill säga om läraren tillför nya åsikter eller endast uttalar redan uttalade åsikter.

1. Förord

Till att börja med vill jag tacka de modiga lärare som välkomnade mig in i sina klassrum. Utan er hade det inte blivit en studie överhuvudtaget. Min handledare, Helena Olofsdotter Stensöta, har bidragit enormt till att utveckla arbetet såväl som mina vetenskapliga kunskaper.

Åke, utan din viktiga respons hade det här arbetet varit betydligt sämre. Tack för det!

1 Innehållsförteckning

1. Förord	4
2. Inledning	7
3. Syfte	9
4. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning	10
4.1 Utbildningens syfte	10
4.2 Kontroverser	11
4.3 Kontroverser i undervisningen	12
4.4 Lärares hantering av kontroverser	13
4.5 Sammanfattning av de teorier som används i studien	16
5. Frågeställning	18
6. Metod	19
6.1 Urval	20
6.1.1 Urval av lärare och klasser	20
6.1.2 Urval av innehåll	22
6.2 Genomförande av observationer	22
6.2.1 Vad som observeras	23
6.2.2 Dokumentation av observationer	24
6.3 Analys av materialet	24
7. Resultat och analys	26
7.1 Observationerna	26
7.1.1 Klass A	26
7.1.2 Klass B	28
7.1.3 Klass C	29
7.1.4 Klass D	31
7.1.5 Klass E	33
7.2 Jämförelse av resultaten i klasserna	34
7.2.1 Interaktion i klasserna	34
7.2.2 Lärares kontrovershantering	35
8. Slutsats och diskussion	37
8.1 Språkligt fokus	37
8.2 Skillnader i värderingar	38
8.3 Lärares deltagande i kontroverser	38
8.4 Studiens värde för lärarprofessionen	39

9. Vidare forskning	40
10. Referenslista	41
11. Bilagor	43
11.1 Bilaga 1 - Observationsschema	43

2. Inledning

Skolan har idag ett viktigt uppdrag som handlar om att fostra demokratiska medborgare. De demokratiska kunskaper som ska förmedlas av skolan rör olika aspekter av demokratin, det handlar dels om att förbereda eleverna för deltagande i det politiska livet liksom att förmedla värden och normer som är avgörande för demokratin framtid (Ekman 2011). Skolan som institution är av den anledningen unik i det demokratiska samhället då en stor del av ansvaret för den demokratiska skolningen hamnar där. I denna observationsstudie undersöks hur fostransuppdraget gestaltas i klasser på vuxenskolan där språkutveckling är i centrum och där undervisningens innehåll behandlar olika delar av jämställdhet.

Ett sätt som sägs kunna bidra till demokratisk medborgarfostran är att undervisa med hjälp av kontroverser. I samtliga av skolans ämnen finns kontroversiella ämnen. I vissa ämnen är kontroverser mer eller mindre framträdande. Ett ämne där kontroverser spelar en mycket central roll är samhällskunskapsämnet, där särskilt politiska kontroverser är avgörande. Samhällskunskapsämnet ska enligt Skolverket ge eleverna möjlighet att fördjupa sig inom politiska frågor, såväl aktuella som historiska förutsättningar för dessa (Skolverket 2011).

Inom forskningen om hur en bäst utbildar demokratiska medborgare, redo för deltagande i samhällslivets alla delar finns tydliga förhållningssätt. Det handlar om deliberativ undervisning där eleverna ges möjlighet att initieras i demokratiskt handlande och där eleverna ska ges möjlighet att möta andra åsikter och förhandla kring dessa. Men deltagande i diskussioner om politiska kontroverser kräver språkliga kunskaper. Den svenska skolan har idag en extremt heterogen elevgrupp med en stor andel elever med svenska som andraspråk. Det är inte ovanligt med elever i gymnasiet som bara varit i Sverige ett par år men ändå förväntas tillgodogöra sig undervisningens innehåll trots språkliga begränsningar. Det är utifrån den här bilden av en språkligt heterogen elevgrupp som nyfikenheten väcktes kring hur demokratiska värden kan förmedlas i klasser där elever ännu inte har kommit så långt i sin språkliga utveckling.

I denna studie genomförs observationer på vuxenutbildningen, dels i grupper som läser svenska för invandrare (SFI) kurser och dels i så kallade språkstödsklasser där eleverna läser en yrkesutbildning på gymnasienivå men där eleverna ännu inte är klara med de kurser som krävs för att läsa svenska på gymnasienivå. Att använda politiska kontroverser i undervisningen i SFI och språkstödsklasser är ett sätt där elever ges möjlighet att möta de värderingar som finns i det nya hemlandet samtidigt som eleverna ges möjlighet att förhandla kring dessa normer. Detta är grupper av elever som saknas i den tidigare forskningen kring hur kontroverser används i undervisningen. Denna studie skulle då kunna bidra till att skapa mer förståelse kring detta.

Undervisningsmålen och kunskapskraven på SFI behandlar endast språkliga kompetenser och det saknas helt skrivningar om medborgarskap (Skolverket 2012). Precis som i den svenska grund- och gymnasieskolan ska vuxenutbildningens undervisning styras av dess läroplans värderingar. Således bör även SFI-undervisningen ha normförmedlande och demokratifostrande inslag även om det är språkutveckling som är det styrande i undervisningen. Marie Carlson (2002) har i en studie av lärare och läromedel på SFI noterat att utbildningen främst fostrar elever där till sina framtida roller på arbetsmarknaden snarare än till demokratiska medborgare.

Politiska kontroverser i skolan är vida beforskat, både hur de bör hanteras för att eleverna ska utveckla goda medborgarkompetenser och hur kontroverser kan förstås och vanligtvis gestaltas. Det saknas forskning kring kontroverser i klasser där språkutveckling står i centrum och där eleverna har språkliga begränsningar och därmed kan få svårt att delta fullt ut i diskussioner kring värdegrund eller politiska kontroverser.

3. Syfte

Syftet med denna studie är att observera hur politiska kontroverser förmedlas och gestaltas i klasser där språkutveckling är i centrum för undervisningen. De frågor som är särskilt intressanta är hur jämställdhet hanteras och hur interaktionen mellan lärare och elever ser ut.

Ett andra syfte med studien är att kartlägga lärares kontrovershantering när undervisningen handlar om politiska kontroverser. Målet är att studera hur lärare använder kontroverser i undervisningen samt graden av kontroversacceptans och hur de kommunikativa strategier som lärare använder i klasser där språkutveckling är i centrum ser ut.

4. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning

I denna del presenteras det teoretiska ramverk och den tidigare forskning som ligger till grund för undersökningen. Inledningsvis diskuteras utbildningens syfte och skolans roll i att fostra demokratiska medborgare. Därefter presenteras begreppet kontrovers, som är ett centralt begrepp i denna studie. Inledningsvis beskrivs de mer generella tolkningar som finns av kontroverser. Därefter förklaras hur kontroverser kan förstås och användas inom skolan och i undervisningen. Efter det presenteras tidigare forskning kring vad som påverkar hur lärare hanterar kontroverser och hur kontrovershantering presenterats i forskningen. Avslutningsvis förklaras vilka teorier som används mer specifikt under observationerna och hur de hör samman.

4.1 Utbildningens syfte

I olika tider har skolan tillskrivits olika roller. Skolan har rollen som förmedlare av både kunskaper som är centrala för samhället liksom värderingar och normer. Ibland talas det om att skolans kunskapsuppdrag och fostransuppdrag skulle vara separat delar men på många sätt är dessa i praktiken svåra att separera. Gert Biesta (2011) har försökt förtydliga hur de båda uppdragen samspekar. Han menar att skolan har tre olika men ändå samverkande syften vilka är kvalificering, socialisation och subjektifiering. Med kvalificering avses den förmedling av kunskaper, kompetenser och egenskaper som samhället kräver. Genom utbildningen ska eleverna lära sig en rad olika saker som förbereder dem för ett liv efter skolan. Kvalificeringen kan dels ses i termer av att utbilda framtida arbetskraft eller förbereda vissa elever för studier på högre nivå liksom att förbereda eleverna för ett liv som demokratiska medborgare. Den socialiserande aspekten handlar om att eleverna genom utbildningen ska socialiseras in i en rad kulturella, sociala och politiska sfärer eller ordningar. Även socialisationen kan således anses vara en aspekt i att fostra demokratiska medborgare. Utbildningens tredje syfte, subjektifiering, handlar om att eleverna genom utbildningen

synliggör sig själva som aktiva subjekt. Subjektifiering handlar om att skapa autonoma individer, med kritiskt tänkande. Centrala egenskaper för demokratiska medborgare.

4.2 Kontroverser

Ett sätt att undervisa och träna elever i och för demokratin är genom att använda kontroverser i undervisningen. Inom den internationella forskningen kring kontroverser i skolan finns en rad väl använda definitioner. Generellt handlar kontroverser om frågor där människor har varierande och ibland motstridiga åsikter om ett kulturellt eller moraliskt fenomen (Hess 2009 s. 37). En klassisk definition av kontroverser är Robert Stradlings:

“The controversial issues which do tend to pose serious problems for the teacher are those on which society at large (or the local community, or even the school itself) is clearly divided and for which different groups offer conflicting explanations and advocate conflicting solutions based on alternative values.” (1984 s.121)

Enligt Stradlings definition kan kontroverser i undervisningen grunda sig i vilka frågor som helst, det viktiga för att kunna definiera kontroverser är att det ska finnas motstridiga förklaringar eller lösningar och som grundar sig i olika värderingar. Stradlings definition har varit vida använd och utifrån hans tolkning skulle alla skolans ämnen vara aktuella för att behandla kontroversiella frågor.

Senare forskare har renodlat Stradlings definition för att bättre passa in i undervisning där målet är att fostra demokratiska medborgare. Diana Hess (2009) menar att en avgörande faktor för kontroverser för den typen av undervisningsmål är att det ska vara en politisk kontrovers. Att kontroverser är detsamma som politiska kontroverser innebär att frågorna som hanteras inte är moraliska, historiska eller hypotetiska frågor, utan sprungna direkt ur verkligheten och det som påverkar policys i ett demokratiskt system. Hess definition av politiska kontroverser är:

“Controversial political issues are open questions, meaning there are multiple and often strikingly different answers that are legitimate - even though people frequently have strongly held and well-reasoned opinions about which answer they prefer.” (2009 s. 38)

Hon delar in kontroversen i tre steg; *ämne* (topic), *problem* (problem) och *specifika frågor* (issues) (Hess 2009 s.40, svenska begrepp från Ljunggren m.fl 2015 s. 13). När lärare undervisar med hjälp av kontroversiella frågor är det möjligt att angripa kontroversen utifrån någon av de tre stegen. Hess menar att det är vanligt att de tre stegen behandlas som att de vore samma sak, när de i sig är olika och kan belysa olika delar av kontroversen. Ett *ämne* kan vara en händelse (exempelvis terrorrådet på Drottninggatan), en plats (exempelvis Mellanöstern), en specifik handling eller process (exempelvis migration). *Problem* är specifika problem som kopplas till ämnet. *Specifika frågor* är istället exempel på frågor som kommer ur problemet. Om vi tar ämnet sjukvård så skulle det kunna delas in i olika problem, exempelvis värdköer eller vem som ska ha rätt driva och äga vårdbolag. Problemet kring ägandet av vårdbolag kan sedan förtydligas genom specifika frågor såsom hur vi får en effektiv styrning av vården, eller om det är rätt att tjäna pengar på människors sjukdom. Hess menar att effektiv undervisning fokuserar på specifika frågor då dessa är enklare att relatera till och att kontroverser som diskuteras på ämne eller problemnivå riskerar att förlora möjligheten till att hitta konkreta lösningsförslag.

4.3 Kontroverser i undervisningen

I detta avsnitt presenteras vad tidigare forskning noterat kring hur politiska kontroverser hanteras och gestaltas i undervisningen samt vilka anledningar det finns till att använda kontroverser överhuvudtaget. Det finns många faktorer som påverkar kontroverser i undervisningen, såväl inre som yttre faktorer.

I samtliga av skolans ämnen finns kontroversiella ämnen. Hess menar att vissa kontroverser är mer användbara i undervisningen än andra och att det som kännetecknar den typen av kontroverser är att de är autentiska, aktuella och öppna (2009 s. 39). Diana Hess (2009 s.27ff)

menar att det finns en rad olika anledningar till varför kontroverser ska användas i undervisningen, en är att de erbjuder ett autentiskt underlag, grundat i verkligheten och samtidigt ger eleverna demokratisk skolning som de har nytta av utanför skolans domän. Vidare ger den typen av uppgift eleverna möjlighet att diskutera frågor som diskuteras i samhället i stort, vilket kan antas stärka deras möjligheter att delta i politiska diskussioner utanför skolan. Hess menar vidare att undervisning med hjälp av kontroversiella frågor bidrar till en ökad tolerans bland elever samt att elevers politiska engagemang ökar.

Enligt Ljunggren & Unemar Öst (2015 s. 21) finns det en rad faktorer som påverkar hur kontroverser gestaltas och hanteras i undervisningen. Det finns faktorer i skolans inre och yttre kontext som inverkar på kontroversernas uttryck. Den yttre kontexten handlar om elevernas socioekonomiska bakgrund och nuvarande status (avser exempelvis närhet till arbetsmarknad), skolans och utbildningens status, elevernas syn på sig själva men också det omgivande samhällets syn på utbildningen. Den interna kontexten handlar snarare om vad läraren gör i klassrummet och kommer att diskuteras i nästa avsnitt.

4.4 Lärares hantering av kontroverser

I detta avsnitt presenteras hur lärare hanterar politiska kontroverser i undervisningen. Dels utifrån vilka åsikter som ges utrymme i klassrummet och dels kring tidigare forskning kring hur lärare agerar och resonerar kring hur de bemöter kontroverser och åsikter i undervisningen.

2009 genomfördes en stor internationell studie, International Civic and Citizenship Education Study (ICCS). I studien genomfördes enkätundersökningar med elever och lärare i 38 länder om deras attityder och kunskaper kring medborgar- och samhällsfrågor. Ett kunskapstest och en attitydundersökning genomfördes där ca 7000 elever i årskurs 8 och 9 på 169 skolor i Sverige deltog. På samtliga av de skolor som deltog i studien genomfördes parallellt en lärarenkät där 15 lärare på varje skola, undervisande i olika ämnen deltog. I den svenska

lärarenkäten deltog även klasslärare/mentorer i undersökningen (Skolverket 2010 s. 37). Ljunggren & Öst (2010) har tolkat värdena från den svenska delen av ICCS från 2009.

Med hjälp av enkätsvaren har de studerat och kategoriserat lärares kontrovershantering i klassrummet. De pekar ut tre faktorer som påverkar hur lärare hanterar kontroverser. Dessa är 1) lärares samhällsengagemang, 2) lärares kommunikativa strategier och 3) lärares kontextmedvetenhet. I denna studie är det främst den andra punkten, lärares kommunikativa strategier som kommer undersökas djupare. Kommunikativa strategier handlar om i vilken grad lärare är öppna för kontroverser i undervisningen samt hur de väljer att hantera kontroverser (Ljunggren & Öst 2010). Lärare kan antingen ha en låg eller hög kontroversacceptans i undervisningen. Det handlar både om hur lärare själva planerar för undervisning med tydliga inslag av kontroverser liksom att de är öppna för att elever tillåts initiera och delta i samtal kring kontroversiella politiska frågor. Ljunggren & Öst menar att lärares kommunikativa strategier handlar om i vilken omfattning lärare väljer att föra en dialog kring värderingar eller om de istället förmedlar normer. Utifrån hur lärare själva uppgett i enkätsvaren i den svenska ICCS studien hur de hanterar kontroverser har Ljunggren & Öst skapat fyra idealtyper. Frågorna som de använt för att skapa idealtyperna handlar om hur lärare hanterar situationer där elevers åsikter eller yttranden står i konflikt med läroplanens värderingar eller där yttrandet uppfattas som kränkande mot andra elever eller grupper i samhället.

Kommunikativ strategi	Kontroversacceptans	
	Hög	Låg
Normdialog	<p>1 DEBATTLEDAREN låter eleven ifråga motivera sina åsikter. Ger övriga i gruppen chansen att kommentera. Ger själv så objektivt som möjligt sin syn på saken.</p>	<p>2 FOSTRAREN förhindrar fortsatta uttalanden från eleven under lektionen, men diskuterar den enskilt med eleven. Beror på vad det gäller men vill undvika att alla elever blir indragna i diskussionen.</p>
Normförmedling	<p>3 NORMFÖRMEDLAREN öppnar för diskussion samt gör en tydlig markering om vad han/hon reagerar på i elevens uttalande. Berättar hur samhället ser på ett sådant uttalande. Hänvisar i förekommande fall till aktuella lagutrymmen.</p>	<p>4 AVVISAREN förhindrar dialog och markerar sitt avståndstagande. Motiverar kort varför. Om eleven vill fortsätta föra fram sina åsikter så kommer den att avvisas.</p>

En viktig aspekt av de kommunikativa strategier som lärare väljer att använda när kontroversiella frågor behandlas är hur åsikter ges utrymme i undervisningen och vilka åsikter som läraren förmedlar. I läroplanen för vuxenutbildningen slås det fast att “Undervisningen ska vara saklig och allsidig. När värderingar redovisas ska det alltid klart framgå vem det är som står för dem” (Skolverket 2012). Två närstående begrepp till saklighet och allsidighet som används inom utbildningsforskning är begreppen neutralitet och objektivitet. Att vara neutral skulle kunna likställas med att vara saklig, som lärare skulle det kunna innebära att en presenterar olika personer eller grupper åsikter och är tydlig med vem som säger vad. Objektivitet eller allsidighet skulle kunna rymma att läraren presenterar olika, konkurrerande synsätt. Rent teoretiskt står inte begreppen i direkt relation till varandra utan det är möjligt att som lärare vara objektiv utan att vara neutral, till exempel genom att presentera en rad olika åsikter inklusive sin egen och förtydliga vem som står för vilken åsikt (Tryggvason 2015 s. 68). Just neutralitet och objektivitet är intressanta aspekter att studera då det är viktiga aspekter av att förstå lärares kommunikativa strategi.

4.5 Sammanfattning av de teorier som används i studien

För att undersöka hur det demokratiska fostransuppdraget yttrar sig i klasser med språkutveckling i centrum studeras lärares hantering av politiska kontroverser. Att studera just politiska kontroverser är ett aktivt val. Andra teorier om hur demokratisk medborgarfostran kan ske i undervisningen som exempelvis deliberativ undervisning har vissa brister när det gäller grupper där språkutvecklingen är det centrala. Centrala aspekter av deliberativ undervisning handlar bland annat om att eleverna ges möjlighet att diskutera utan lärarens kontroll (Englund 2006). I grupper där språkutvecklingen är central har läraren en viktig roll i den språkliga stöttning som eleverna behöver och kan därför inte lämna eleverna att diskutera helt på egen hand (Gibbons 2010). Av den anledningen blir kontroverser ett betydligt mer användbart perspektiv för att undersöka hur demokratisk medborgarfostran yttrar sig i klasser i språkutveckling. Det saknas forskning kring hur politiska kontroverser yttrar sig i klasser med språkutveckling i centrum och av den anledningen är SFI och språkstödsklasser ett passande undersökningsobjekt.

Kontrovershanteringen som studeras här berör interna faktorer, vilket är hur lärare lägger upp undervisningen och hur eleverna möter kontroversen i undervisningen. Vidare handlar kontrovershantering om hur lärarnas kontroversacceptans och kommunikativa strategier ser ut. Kontroversbegreppet utgår ifrån Hess teorier kring kontroverser, där den är indelad i tre steg och där det är specifika frågor som är att föredra för att skapa en autentisk situation.

Kontroversacceptans och kommunikativa strategier är tagna från Ljunggrens & Östs idealtyper. Då dessa skapats utifrån hur lärare själva uppger att de hanterar kontroverser är det intressant att undersöka idealtypernas förekomst empiriskt, vilket särskilt är möjligt inom ramen för en observationsstudie. De möjliga positioner som lärare väljer vid hanteringen av olika kontroverser skulle möjligtvis även kunna ske i situationer där elevernas uttalande inte är i direkt konflikt med läroplan eller kränkande mot andra elever eller grupper i klassen eller samhället. De möjliga positioner som kan tänkas finnas är hög kontroversacceptans med antingen normdialog där läraren tillåter och presenterar olika åsikter eller normförmedling där

läraren istället är tydlig med samhällets ståndpunkter och positioner i frågan. Det är också möjligt att undervisningen kännetecknas av en låg kontroversacceptans vilket innebär att diskussion stävjas, i detta fall diskuterar läraren med eleven enskilt istället för i klassrummet vid normdialog och stänger ner diskussion i klassen och förmedlar sin syn och går sedan vidare.

Ljunggren & Öst menar att lärarna med hög kontroversacceptans förmedlar samhällets positioner på ett objektiva och neutralt sätt. Detta är ytterligare en aspekt som avses att undersökas. Vilka åsikter som förmedlas av lärarna och hur transparenta de är kring vem åsikten sägs representera påverkar hur de kategoriseras utifrån idealtyperna.

Hur kontroversen presenteras för eleverna är väl undersökt i tidigare forskning. Däremot saknas det forskning kring hur kontroverser yttrar sig i klasser med språkutveckling i centrum. Vidare saknas empirisk forskning på Ljunggren & Östs idealtyper. Av båda dessa anledningar är därför en observationsstudie av interaktionen och lärares kontrovershantering i SFI och språkstödsklasser ett möjligt sätt för att skaffa mer kunskap.

5. Frågeställning

Frågeställningen i denna studie berör två delar, en deskriptiv del som består av de två inledande frågorna samt en teoriprovande som avses besvaras med den sista frågan.

1. Hur ser interaktionen i SFI och språkstödsklasser ut när undervisningsinnehållet grundas i politiska kontroverser som rör jämställdhet?
2. Hur skiljer sig interaktionen åt mellan språkstödsklasser och vanliga SFI klasser när undervisningsinnehållet grundas i politiska kontroverser som rör jämställdhet?
3. Hur ser lärares kontrovershantering ut när undervisningen behandlar politiska kontroverser i SFI och språkstödsklasser när undervisningsinnehållet grundas i politiska kontroverser som rör jämställdhet?

De första två frågorna avser all form av interaktion i vilken även lärares kontrovershantering ingår. I kontrovershantering prövas tidigare forskning empiriskt. Hur frågorna avses undersökas och besvaras presenteras i nästa kapitel.

6. Metod

I detta avsnitt presenteras vilken metod som har använts för den genomförda undersökningen. Vidare motiveras och förklaras valet av observationer som undersökningsform. Sedan diskuteras urvalet för studien och vilka överväganden som där har krävts. Därefter presenteras hur analysen av materialet har gått till.

Då syftet med undersökningen är att studera hur interaktionen sker mellan lärare och elever i klassrummet är observationer att föredra då det endast är möjligt att fånga interaktionen på det sättet (Esaiasson et. al 2017 s. 315). Det som missas genom observationer är lärare och elevers avsikter med hur de interagerar vilket i sig skulle vara intressant. Valet av observationer känns i det här fallet ändå ganska givet då det ger mer deskriptiv information kring interaktionen liksom att det genom observationer är möjligt att pröva de teorier kring kontrovershantering som ännu inte testats empiriskt.

Observationer som forskningsmetod har både validitets som reliabilitetsproblem. De mest framträdande validitetsproblemen är kopplade till det som benämns som resultatvaliditet, alltså om undersökningen mäter det som den avser att mäta. Resultatvaliditeten påverkas av reliabiliteten i undersökningen, alltså tillförlitligheten i det som mäts (Esaiasson et al. 2017 s. 104). Då observationsstudien genomförs av en ensam observatör innebär det att det finns en stor risk att den insamlade datan sett annorlunda ut om det fanns ytterligare observatörer med vid samma tidpunkt eller om klassrumsinteraktionen observerades med ljud- och videoupptagning. Detta för att en ensam observatör endast kan observera en sak som sker i en del av klassrummet samtidigt. Detta var dessvärre inte möjligt inom ramen för denna undersökning.

6.1 Urval

Urvalet för undersökningen är baserat på ett bekvämlighetsurval, vilket i praktiken innebär att observationer endast har skett i klasser där lärare aktivt har valt att delta. Detta påverkar de olika frågeställningarnas möjliga resultat och slutsatser vilket diskuteras vidare under nästa avsnitt. För att kunna se skillnader i kontrovershantering har lärarna till viss del blivit styrda i det innehåll som eleverna tog del av på lektionerna.

6.1.1 Urval av lärare och klasser

Som diskuterades under teoretiskt ramverk så påverkar en rad inre och yttre faktorer hur interaktionen och kontroverser gestaltas i undervisningen. Det finns utmaningar i studien då den ena delen av frågeställningen har deskriptiva ambitioner medan den andra delen är en teoriprovande. För den teoriprovande delen hade det varit fördelaktigt med en mest-olika design för att undvika andra faktorer än just de som undersöks (Esaiasson et. al 2017 s. 101). För den deskriptiva studien hade det varit fördelaktigt med en mest-olika design då de företeelser som observeras i samtliga klassrum skulle vara användbara för att bygga hypoteser som sedan skulle kunna prövas i en större omfattning (Esaiasson et. al 2017 s. 116). För jämförelser mellan vanliga SFI klasser och språkstödsklasser hade det varit önskvärt att de klasser som observeras läser på samma SFI-nivå med liknande studiebakgrund. Detta var dock inte möjligt att få till inom ramen för denna undersökning.

Observationerna skedde på två olika skolor i Göteborg med fem olika lärare med olika lång erfarenhet av att undervisa. De flesta klasser som deltog bestod av en ganska jämn fördelning av kvinnor och män eller en större andel kvinnor och där 4 av 5 deltagande klasser är så kallade U3 elever med lång tidigare studieerfarenhet. En svårighet med att få till urvalet var att många lärare som undervisar elever med lite eller ingen tidigare studiebakgrund (U1) ansåg att innehållet skulle bli för svårt för eleverna och därmed valde att inte delta i studien. Även lärare med mer manligt dominerade språkstödsklasser avböjde deltagande i studien. På grund av bekvämlighetsurvalets blir det inom ramen för denna studie svårt att dra giltiga

slutsatser om likheter och skillnader mellan vanliga SFI klasser och språkstödsklasser. Detta för att en av språkstödsklasserna läser SVA-grund, vilket innebär att eleverna bör ha ett mer utvecklat språk än elever som läser på SFI kurserna B, C och D.

Klasserna som observerats är fem olika klasser, varav tre är inom ramen för den ordinarie SFI-undervisningen och två klasser är så kallade språkstödsklasser där eleverna i den ena gruppen läser SFI-kurserna C och D och i den andra läser eleverna SVA-grund (motsvarar högstadienivå) parallellt med en vårdutbildning som delvis är arbetsplatsförlagd och delvis skolförlagd. Urvalet för undersökningen är begränsat till ett fåtal klasser på ett litet antal skolor i Göteborg. Möjliga slutsatser bör därför endast tolkas och förstås som möjliga hypoteser som vidare skulle behöva studeras med ett annorlunda urval för mer generella slutsatser om hur interaktion och kontrovershantering ser ut när politiska kontroverser behandlas i SFI och språkstödsklasser.

För att inte riskera de deltagande lärarnas integritet kommer ingen bakgrundsdata om lärarna att presenteras.

Klass	Nivå, kurs, studieerfarenhet
A	Nybörjargrupp SFI kurs C. Endast U3 (lång studieerfarenhet) elever.
B	Språkstödsklass. SFI kurs C och D blandat i en kurs med snabb studietakt. Endast U3 (lång studieerfarenhet) elever. Samtliga elever har tidigare akademisk utbildning i hemlandet inom vård.
C	SFI kurs C och D blandat. Endast U3 (lång studieerfarenhet) elever.
D	Språkstödsgrupp. SVA grund (motsvarar högstadienivå). Endast U3 (lång studieerfarenhet) elever.
E	SFI kurs B. Endast U1 (lite eller ingen tidigare studieerfarenhet) elever.

6.1.2 Urval av innehåll

Samtliga klasser som deltar i studien har kommit med för att läraren har valt att delta. I arbetet med att hitta klasser att observera kontaktades rektorer eller utbildningsledare på tre olika vuxenskolor i Göteborg. De frågade sedan lärare som undervisar på SFI eller i språkstödsklasser om de var intresserade av att delta i en studie där de skulle planera ett innehåll på temat jämställdhet. De lärare som anmälde sitt intresse kom sedan att observeras, med undantag för en lärare som var intresserad men som därefter avböjde deltagande med anledning av att hen ansåg att det skulle bli ett för svårt innehåll för den SFI B-grupp hen undervisade.

För att kunna avgränsa och se skillnader i hur lärare hanterar kontroverser har de blivit ombedda att planera sina lektioner med ett ämnesinnehåll som utgår ifrån *jämställdhet*. Detta för att ämnet skulle kunna gestaltas på en rad olika sätt både utifrån problem och specifika frågor, men också för att det är ett framskrivet ämne i samtliga läroplaner i det svenska utbildningssystemet, och är således något alla lärare borde vara bekväma med. Lärarna blir sedan fria att själva styra problem och specifika frågor som hanteras i undervisningen. Det är viktigt att lärarna själva styr undervisningens innehåll då det kan antas påverka hur kontroverser yttrar sig samt hur lärarna hanterar desamma.

6.2 Genomförande av observationer

Vad som avsågs observeras kommer här att presenteras tillsammans med hur själva observationerna gick till samt hur de dokumenterades. Esaiasson et al. (2017 s. 315ff) menar att det finns sex punkter som bör beaktas inför genomförandet av en observationsstudie. Dessa är karaktären på deltagandet, längden på kontakten, inslag av manipulation, öppenhet med avsikterna, konstruktionen av miljön samt datainsamlingen. I samtliga fall observerades ett ordinarie lektionstillfälle om 70-90 minuter. Eleverna och lärarna fick veta att det var interaktionen under lektionen som skulle observeras och att observatören kommer vara passiv

under hela passet, samt att deltagandet är frivilligt och anonymt. Hur och vilken data som insamlades presenteras vidare under nästa rubrik.

6.2.1 Vad som observeras

Vid observationerna används ett observationsschema (se bilaga 1) som utgår ifrån att kartlägga interaktionen inklusive kontrovershanteringen. Vissa delar av observationsschemat används till de olika frågeställningarna och förväntas besvara olika frågor.

Observationsschemat är indelat i fyra underkategorier. Den första är *ämnesinnehåll* som används för att besvara frågan om lärares kontrovershantering. Detta utifrån hur lärare väljer att presentera kontroversen för eleverna. Hur lärare presenterar uppgiften och lägger upp undervisningen kopplas samman med hur en kontrovers kan förstås, som bestående av tre delar. Anledningen till det är för att se hur läraren tillgängliggör kontroversen för eleverna. Det är således en del av lärares kontrovershantering.

Övriga tre underkategorier, *diskussion*, *åsikter* och *frågor* används för att fånga interaktionen, vilket besvarar de första frågorna i denna studie. För den deskriptiva delen av undersökningen observeras allt som rör interaktion. Det rör hur läraren bemöter frågor, diskussion och åsikter i klassrummet. Interaktionen avser också hur elever interagerar med varandra när de diskuterar frågor som rör jämställdhet. Vidare observeras vilka typer av frågor som ställs av elever för att se vilka typer av frågor som dyker upp i klasser med språkutveckling i centrum.

En av undersökningens främsta mål är att pröva om Ljunggrens & Östs idealtyper förekommer i verkligheten vilket är en del av den tredje frågeställningen som rör lärares kontrovershantering. Av den anledningen finns det punkter i observationsschemat som är direkt kopplade till lärares kontroversacceptans och kommunikativa strategier i klassrummet. Kontroversacceptansen observeras genom att titta på hur lärare antingen uppmuntrar till diskussion och ger eleverna utrymme att själva uttrycka sina åsikter eller om läraren helt

stänger diskussioner. Lärares kommunikativa strategier observeras genom att studera hur läraren själv deltar i diskussionen och förmedlar åsikter.

I observationsschemat finns en rad ja/nej-frågor. Dessa används framförallt för att kunna kategorisera läraren utifrån Ljunggren & Östs idealtyper. Samtidigt kräver situationerna som sker i klassrummet ofta förklaringar och tolkningar. Det skulle kunna vara så att lärare exempelvis inte låter elever fortsätta diskussioner, men om lektionstiden håller på att ta slut skulle det inte behöva tolkas som att läraren har en låg kontroversacceptans. Hur tolkningen av situationerna gått till presenteras därför så utförligt som möjligt i resultatdelen.

6.2.2 Dokumentation av observationer

Under observationerna fylls observationsschemat i genom att ringa in svar på stängda frågor då de observeras, samtidigt som diskussion och åsikter dokumenterades genom anteckningar med så utförliga citat som är möjligt. Om en ja/nej-fråga inte ringats in under observationen markeras den med ett nej efter observationen.

Direkt efter observationen renskrevs anteckningarna så noggrant och utförligt som möjligt för att inte gå miste om citat och interaktion. Förutom observationsschemat skrevs även en kort reflektion från varje observation med tankar som dök upp under själva observationen.

6.3 Analys av materialet

Materialet analyseras delvis olika för de olika frågeställningarna. För frågeställningarna som rör interaktion analyseras all interaktion mellan lärare/elev och mellan elever, det vill säga alla samtal, diskussioner, frågor och åsikter som förekommer i klassrummen vid observationstillfället.

För att besvara frågeställningen om lärares kontrovershantering analyseras lektionsinnehållet samt lärarens agerande utifrån kontroversbegreppet, där ämne, problem och specifika frågor

specificeras. Lärares kontrovershantering analyseras även utifrån deras kontroversacceptans och kommunikativa strategier och placeras in i den ruta där de bäst passar in utifrån Ljunggren & Östs idealtyper.

7. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras de resultat som funnits genom observationerna och som besvarar studiens frågeställningar. Inledningsvis presenteras de resultat som funnits i varje klass utifrån interaktion och lärares kontrovershantering. Därefter jämförs resultaten mellan klasserna vilket avser besvara studiens andra frågeställning.

7.1 Observationerna

Nedan presenteras resultaten från observationerna. Inledningsvis presenteras hur klassrummet och elevgruppen ser ut vid observationstillfället, därefter beskrivs hur diskussioner, åsikter och frågor hanteras, med det avsnittet avses den första frågeställningen besvaras. Avslutningsvis presenteras resultat som rör lärares kontrovershantering, som besvarar den tredje frågeställningen. Lärares kontrovershantering handlar dels om hur kontroversen presenteras för eleverna och dels hur kontroversacceptans och kommunikativa strategier gestaltas i interaktionen. Lärarna kategoriseras utifrån idealtyperna, detta grundas i interaktionen som rör kontroversacceptans och kommunikativa strategier.

7.1.1 Klass A

Inledning: Klass A ska genomföra en uppgift där de ska göra ett veckoschema med när de gör olika saker såsom studerar, jobbar, städar, tar hand om barn, tränar. I steg två jämför eleverna sina resultat med hur det ser ut i Sverige i allmänhet. Diskussionen sker under 20 minuter. Klassen består vid observationstillfället av 13 kvinnor och 7 män. Klassrummet har runda bord där elever sitter i grupper mellan 3 och 5 personer per bord.

Diskussioner/Åsikter: Samtliga diskussioner i klassen initieras av läraren. Eleverna får diskutera vissa frågor i smågrupper först för att sedan diskutera i helklass. Vissa frågor ger större diskussion i klassen, en sådan är "Jämför era resultat med varandras, vad beror det på att ni lägger olika mycket tid på olika saker?". När denna fråga diskuteras sker även

diskussioner på elevernas modersmål och på engelska mellan eleverna. I helklassdiskussionen är det två elever som pratar. “Jag har barn, jag har lite egen tid, men det [är] naturligt”. Den andra eleven säger “jag studerar, inte jobba, jag gör mycket hemma”. Läraren frågar då varför eleverna tror att kvinnor gör mer hemma än män. “När familj har barn, normalt att mamma är hemma”, “mamma är mamma”. En elev uttrycker att den har förändrat hur den ser på arbete sedan de kom till Sverige. “I mitt hemland, jag var husfru [hemmafru] och aldrig jobb, i Sverige jag vill jobb”. Läraren säger att det är vanligare att kvinnor arbetar deltid och att kvinnor tar ut mer föräldradighet, vidare frågar läraren eleverna vad det får för konsekvenser, “om kvinnor jobbar mindre, vad gör det för kvinnan, familjen eller barnen?”. Eleverna pratar i smågrupper, många grupper pratar på modersmål och engelska. I helklass blir det ingen diskussion, en elev säger att det är “svårt att säga”. Läraren förklarar då att “om man jobbar mindre kan man få mindre pengar, både nu, lön, och senare i livet, som pensionär”. Läraren avbryter elevernas diskussioner vid ett par tillfällen då eleverna diskuterar i smågrupper, då är det för att lyfta diskussionen till helklass.

Frågor: När eleverna diskuterar i smågrupper går läraren omkring och lyssnar och svarar på elevfrågorna. Läraren uppmanar eleverna att försöka prata så mycket som möjligt på svenska och att de gärna får hjälpa varandra att formulera ord och meningar. Eleverna ställer under lektionen en rad frågor till läraren. Samtliga frågor handlar om språk, som ords betydelse eller hur en säger en viss sak.

Kontrovershantering: På lektionen presenteras problem som att kvinnor och män har olika mycket tid till olika saker, att kvinnor och män gör olika saker och specifika frågor som att olikheter i tid mellan kvinnor och män får konsekvenser för individens ekonomi.

Lärarens kontrovershantering kategoriseras som *Debattledaren*. Detta för att läraren har en hög grad av kontroversacceptans samtidigt som läraren låter eleverna möta varandras åsikter. Kategoriseringen är inte självklar då läraren inte presenterar några åsikter för klassen.

7.1.2 Klass B

Inledning: Klass B ska genomföra en uppgift där de ska svara på “vem som städar/lagar mat/diskar/handlar mat/tvättar kläder/passar barnen/tar hand om ekonomin/bestämmer hemma?”. Diskussionen sker under 45 minuter där läraren inledningsvis delar in eleverna i grupper. Klassen består av 20 elever, samtliga kvinnor. Klassrummet består av ett par runda bord och bord med plats för två personer som alla är riktade mot tavlan. Eleverna delas in i grupper mellan 3 och 6 personer.

Diskussioner/Åsikter: Eleverna diskuterar frågorna i smågrupper. Läraren lämnar klassrummet under 15 minuter då eleverna självständigt diskuterar frågorna. Diskussionerna är i huvudsak på svenska, i vissa grupper förklarar eleverna på modersmål eller på engelska ords betydelse och i en grupp sker diskussion helt på elevernas modersmål. När läraren kommer tillbaka går hen runt i klassen till samtliga grupper för att höra vad de har diskuterat och om det är någon av frågorna de skulle vilja prata mer om. Efter lärarens runda lyfts diskussionen till en helklassdiskussion. I helklassdiskussionen är det 8 elever som deltar, i gruppdiskussionerna är samtliga delaktiga.

I helklassdiskussionen låter läraren alla grupper presentera vad de pratat om. Hen lyssnar och skriver upp det eleverna säger, med andra ord, på tavlan. Många elever ger liknande svar; “jag tror att vi alla har samma, vi gör mer hemma nu när vi är studenter”, “Vi har ett problem, vi inte jobbar nu, vi städar, lagar mat, diskar. Våra män jobbar och tjänar alla pengar”, “Nu temporärt, jag gör allt hemma. När jag jobbar vi ska dela”. Eleverna uttrycker att de nu har mer tid för hemarbete, men när de arbetar ska det delas mer lika. En elev ger även uttryck för en skillnad mot hemlandet; “Här i Sverige min man tvättar, städar och lagar mat, men när vi åker till vårt hemland, hos hans föräldrar, han inte städar”.

En spontan diskussion uppstår mellan eleverna om när en ska flytta hemifrån, då vissa menar att en ska flytta först när en gifter sig eller när en har jobb och ekonomi. Läraren ger då sin bild av detta, “Jag tror att det är bra att bo själv innan man gifter sig, så man lär sig att ta

ansvar för boende och städa, laga mat, handla och planera ekonomin”. Sedan avbryter läraren diskussionen för att ställa en ny fråga som handlar om vad skillnaden mellan jämställdhet och rättvisa är. En elev svarar, “Jag tror vi behöver rättvisa mer än jämställdhet. När båda arbeta vi behöver jämställdhet, när kvinnor jobba de måste också ofta jobba mer hemma”. Läraren säger då “Rättvisa och jämställdhet behöver inte betyda samma sak, eller att alla ska göra samma sak hemma”.

Frågor: Eleverna ställer under lektionen en rad frågor till läraren. Samtliga frågor handlar om språk, som ords betydelse eller hur man säger en viss sak. Detta sker både i smågrupper och i helklass.

Kontrovershantering: Läraren motiverar inledningsvis innehåll endast utifrån specifika frågor. Senare under lektionen tar läraren upp begreppen jämställdhet och rättvisa vilka skulle kunna ses som ämne. Läraren motiverar innehållet utifrån att det handlar om “demokrati i hemmet”. Läraren frågar eleverna vad demokrati i hemmet innebär. Eleverna ger olika svar som “vem som bestämmer hemma, vem som gör vad”. Läraren säger att elevens bild delas, “demokrati hemma handlar om “makt, pengar och arbetsfördelning”.

Lärens kontrovershantering kategoriseras som *Debattledaren*. Detta för att eleverna ges stort utrymme att diskutera liksom att läraren deltar genom att upprepa elevernas uttalanden. Läraren uttrycker vid ett enda tillfälle en åsikt, som läraren själv uttrycker som sin personliga åsikt. Läraren uttrycker inte andra konkurrerande åsikter för klassen, utan fokuserar på att eleverna får framföra sina åsikter.

7.1.3 Klass C

Inledning: Klass C har läst en text som handlar om hälsa och om att leva sitt liv så som en själv vill. Klassen diskuterar utifrån olika frågor som är kopplade till egenmakt. Diskussionen sker under 60 minuter. Klassen består vid observationstillfället av 10 kvinnor och 2 män. För uppgiften placeras stolar i en ring så att alla elever och lärare ser varandra.

Diskussioner/Åsikter: Läraren inleder med att förklara hur diskussionen ska gå till, först diskuteras en fråga i par, för att sedan diskuteras i helklass. De frågor som diskuteras är “Hur får ni balans i livet? Lever du livet som du vill eller efter någon annan? Hur hanterar ni hinder i livet? Vilka hinder finns för att leva livet som du själv vill?”. Den sista frågan besvaras genom att låta alla elever svara i turordning. Då ställer läraren följdfrågor, vid ett tillfälle ber läraren elever som pratar samtidigt som en annan elev har ordet att vara tysta. När eleverna diskuterar i par, sitter läraren kvar på sin plats så att eleverna kan diskutera enskilt. Diskussionerna sker i huvudsak på svenska, men med inslag av modersmål och engelska för att förklara och förtydliga. Eleverna avbryter ibland diskussioner för att fråga läraren om betydelsen av vissa ord.

När eleverna diskuterar upprepar läraren det eleverna har sagt och ställer följdfrågor till eleven eller till hela gruppen såsom “håller ni med X?”. Flera elever uttrycker att det är svårt att leva livet som de vill. Det handlar framförallt om två hinder, språkliga och familjeband. “Mina barn, min man, de behöver saker, ibland de måste gå före mig, svårt ibland med egen tid” “Alla människor vill leva sina egna liv, men finns saker som påverkar, ibland konflikter med andra människor”, “jag är ung, jag vill studera, få jobb i Sverige, mina föräldrar säger att jag måste skaffa barn, snabbt, det är konflikt, jag måste göra som jag vill”, “jag jobbade där också [i hemlandet], då fanns mamma, nu jag behöver hjälp och ingen som kan hjälpa, det är mycket stress, påverkar mitt liv”, “mitt liv är barnen, 40% för mig, 60% för min familj” “det är svårare i Sverige att leva som jag vill, jag måste ta många steg, långsamt för att kunna leva det”, “i Sverige det är svårt, språk, vänner, familj, mycket ensam, svårt när behöver hjälp”.

Kontrovershantering: Innehållet presenteras utifrån ett problem om att ohälsa är kopplat till möjligheten att leva sitt liv så som en själv vill. Inga särskilda frågor som är knutna till jämställdhet behandlas, de specifika frågor som lyfts i diskussionen är snarare allmänmänskliga frågor.

Lärarens kontrovershantering kategoriseras som *Debattledaren*. Detta trots att läraren inte

presenterar några egna åsikter och förmedlar inga andra ståndpunkter för klassen. De gånger då läraren uttalar åsikter är det upprepningar av elevernas ord, språkligt förändrade. Läraren initierar och uppmanar eleverna att uttrycka sina åsikter, därför har läraren en hög kontroversacceptans.

7.1.4 Klass D

Inledning: Klass D har läst ett kapitel i kursboken som behandlar olika aspekter av jämställdhet. På lektionen ska de diskutera olika frågor som behandlar de ämnen som tas upp i kapitlet. Diskussionen sker i smågrupper under 45 minuter och sedan i helklass i 25 minuter. Vid lektionstillfället består klassen av 6 män och 10 kvinnor. Klassrummet har rader av bänkar, eleverna delas in i grupper om 3-4 personer som diskuterar olika frågor som delas ut av läraren.

Diskussioner/Åsikter: Samtliga diskussioner i klassen initieras av läraren. Eleverna får diskutera vissa frågor i smågrupper först för att sedan diskutera i helklass. Eleverna får ett papper med frågor att diskutera. I smågruppsdiskussionen deltar samtliga elever. Läraren går runt för att lyssna, svara på frågor och fyller i där eleverna inte kan besvara frågorna. Det är de specifika frågorna som presenterades i förra stycket som diskuteras. I helklassdiskussionen fördelar läraren ordet mellan grupperna som berättar om hur de besvarade frågan. Diskussionerna sker enbart på svenska.

När eleverna diskuterar frågorna i smågrupper går läraren omkring i klassrummet och lyssnar på elevernas diskussioner. I vissa fall presenterar läraren andra åsikter än de som eleverna presenterar. Flera elever uttrycker, både i gruppdiskussionen som i helklass att kvinnor som är undersköterskor har högre status än män. Läraren säger då till flera grupper att det snarare är tvärtom, "Om det arbetar 100 undersköterskor som alla är kvinnor och det kommer in en man på arbetsplatsen, då får han högre status, och kanske även högre lön, trots att han kanske inte är bättre på jobbet". Många elever uttrycker att de tycker att det är bra att både kvinnor och män arbetar inom vården och de argument som lyfts fram är utifrån patienterna/brukarnas

perspektiv, "Bra att det finns både kvinnor och män, ibland vill man träffa en kvinna, tex om man är kvinna och det handlar om könet eller nåt så". I gruppdiskussionerna är det flera grupper som besvarar frågan om varför samhället styrs av män genom att föra fram tradition och kultur, läraren frågar ett par grupper om att förklara varför det är så, men inga grupper svarar. När samma fråga behandlas i helklass säger läraren "I hela världen är det ett patriarkat, regler skrivna av män, det är män som styr och ställer. Oftast har de högre status inom olika yrken, och mer manliga yrken har högre status än kvinnliga. I Sverige är det faktiskt både kvinnor och män som styr, många kvinnor som är högt upp, då blir det mer demokratiskt".

I en grupp diskuterar eleverna orsaker till varför kvinnor ofta har lägre status på arbetsmarknaden. Läraren säger att det "bland annat beror på att kvinnor oftare är hemma med barn. Det är inte rocket science att ta hand om barn, så varför ska kvinnor vara de som är hemma hela tiden?". En elev svarar då "Jag säger inte att det ena är bättre, i Sverige det är annorlunda, lite konstigt också, kvinnor jobbar mycket, även när barn är liten, i mitt hemland det är annorlunda, mamman är alltid hemma".

Frågor: De frågor som ställs av elever på lektionen handlar om språkliga frågor där de undrar över ords betydelse och användning. Eleverna ställer även en rad frågor där de ber läraren förtydliga diskussionsfrågorna då de inte förstår vad som avses diskuteras/besvaras med frågan. Läraren förtydligar då frågan och ibland presenterar även lärare svar på frågan.

Kontrovershantering: Problem som behandlas på lektionen är utifrån ojämsställd arbetsmarknad, ojämsställt samhälle och diskriminering av HBTQ-personer. De specifika frågor som lyfts är statuskillnader mellan kvinnor och män som är läkare och underskötare, huruvida det är bra att fler män arbetar inom vården, varför de flesta samhällen styrs av män samt vilka fördomar som finns i samhället mot HBTQ-personer.

Lärarens kontrovershantering kategoriseras som *Normförmedlaren*. Detta för att läraren i klassen vid ett flertal tillfällen presenterar en åsikt som inleds med "I Sverige...", vilket talar

för att läraren förmedlar samhällets normer i undervisningen. Läraren i klassen presenterar många olika åsikter, både i smågrupper som i helklass. Det framgår inte helt klart vems åsikt läraren presenterar i samtliga fall. Läraren har en hög kontroversacceptans då hen är öppen för och uppmuntrar eleverna att diskutera mer.

7.1.5 Klass E

Inledning: Klass E diskuterar hur de tror att ett nygift par fördelar arbetet i hemmet. Diskussionen varar i 65 minuter varav 45 är i grupper om 3-4 eller par och 20 minuter är i helklass. Klassen består vid observationstillfället av 12 kvinnor och 9 män. Klassrummet har rader av bänkar som är riktade fram mot tavlan. Eleverna diskuterar i grupper och par som de sitter i klassrummet den uppgift som läraren presenterar.

Diskussioner/Åsikter: När eleverna diskuterar frågorna i smågrupper går läraren omkring i klassrummet och lyssnar på elevernas diskussioner, ställer följdfrågor och uppmanar eleverna att svara på frågan varför de tror som de gör. Elevernas svar har delvis olika förklaringar. En elev som tror att paret delar på alla uppgifter motiverar det med "alla jobbar i Sverige, så båda lite tid, därför båda hjälper hemma". En annan elev tror snarare att paret delar upp arbetet, "hon jobbar inne som laga mat, städa, han gör ute, som bilen". En tredje elev tror att de hjälps åt, "vissa saker, tunga saker, då båda, andra saker, inte tung, ibland hon, ibland han". Läraren ger ofta eleverna bekräftelse på det eleven säger, "det finns inget rätt svar, så fortsatt förklara varför".

I helklass deltar alla elever, läraren går rundor i klassen så att alla får prata. En elev uttrycker i helklass att "I Sverige det är inte som i Syrien, där mamman inte jobbar lika mycket, så då hon jobbar med städa, laga mat, ta bebis". När eleven pratar är det andra elever i klassen som pratar i en mindre grupp samtidigt. Då avbryter läraren klassen så att eleven får berätta det hen sa inför hela klassen. En annan elev svarar att den också tycker att det är annorlunda, att ekonomin i familjen blir annorlunda "båda jobbar, alla betalar samma, med ekonomi i

familjen”. I klassen sker diskussioner på elevernas modersmål. Vissa elever börjar även diskutera hur det ser ut i deras hem, “vem städar, du eller din fru?”.

Frågor: Eleverna ställer under lektionen en rad frågor till läraren. De frågor som ställs handlar om språk, som ords betydelse eller hur en säger en viss sak. Andra frågor handlar om hur de ska lösa uppgiften. Frågor ställs till läraren både i smågrupper och i helklass. I samtliga fall besvarar läraren elevernas frågor.

Kontrovershantering: På lektionen presenteras en specifik fråga som berör hur arbete i hemmet fördelas mellan man och kvinna och varför det eventuellt fördelas olika. Uppgiften utgår ifrån hur eleverna tror att ett gift par fördelar arbetet i hemmet.

Lärarens kontrovershantering kategoriseras som *Debattledaren*. Detta trots att läraren inte presenterar några egna åsikter och förmedlar inga andra ståndpunkter för klassen. De gånger då läraren uttalar åsikter är det upprepningar av elevernas ord, språkligt förändrade. Läraren initierar och uppmanar eleverna att uttrycka sina åsikter, därför har läraren en hög kontroversacceptans.

7.2 Jämförelse av resultaten i klasserna

Inledningsvis i detta avsnitt jämförs resultaten från de olika klasserna som berör interaktionen i klasserna. Vidare diskuteras lärares kontrovershantering i de olika klasserna.

7.2.1 Interaktion i klasserna

Det finns ingen signifikant skillnad mellan SFI och språkstödsklasserna vad det gäller den generella interaktionen i klasserna. Det finns framträdande likheter mellan samtliga klasser som handlar om ett språkligt fokus i diskussionerna samt att elever i samtliga klasser ger uttryck för värderingsmässiga skillnader mellan Sverige och hemlandet.

I samtliga klasser tillåts elever att framföra sina åsikter, ställa frågor och delta i diskussioner på olika sätt. Samtliga klasser har ett klart språkligt fokus där en stor del av elevernas frågor behandlar ords betydelser eller hur en kan formulera sig för att uttrycka en viss ståndpunkt. De språkliga aspekterna av undervisningen yttrar sig också i hur läraren deltar i diskussionerna. I samtliga klasser bidrar läraren med språklig stöttning till eleverna i form av att besvara frågor och upprepa elevers yttranden med mer språkligt korrekta uttryck.

I den språkstödsklass där eleverna läser SVA-grund förekommer färre diskussioner på modersmål och engelska, vilket kan tala för att eleverna har enklare för att uttrycka sina åsikter då de har kommit längre i sin språkliga utveckling än eleverna som läser SFI-kurser.

I alla klasser uttrycker eleverna att de ser och upplever olika normer kring jämställdhet i Sverige och i hemlandet. Det berör både hemarbete, yrken och möjligheter att påverka och vara en del av samhället. Vissa elever uttrycker att de tycker att det är bättre i Sverige, andra att det är svårt att avgöra vad som är bäst och någon enstaka elev uttrycker sitt stöd för hemlandets normer.

Generellt hittades inga signifikanta skillnader mellan de vanliga SFI klasserna och språkstödsgrupperna. Den språkstödsklass som läser SVA-grund uppvisar en skillnad i förekomsten av modersmål och engelska, detta kan förklaras med att deras språkutveckling bör ha kommit längre.

7.2.2 Lärares kontrovershantering

I samtliga klasser utom i Klass C behandlas *specifika frågor* i undervisningen som är knutna till jämställdhet, där är det snarare *problem* som undervisningen utgår ifrån. Det innebär att det i dessa klasser framkommer åsikter som behandlar just jämställdhet. I Klass C sker diskussionen utifrån andra premisser där den blir av en mer allmänmänsklig natur. Hess (2009) menar att om undervisningen utgår ifrån problem riskeras frågan att diskuteras allt för brett och på en alltför abstrakt nivå. Detta blir tydligt vid observationerna då elever i alla

klasser använder sitt egna, eller närståendes liv som exempel för att förtydliga poänger och åsikter.

I samtliga av de observerade klasserna finns en hög kontroversacceptans. Hur lärarna väljer att lägga upp undervisningen med mycket tid avsatt för diskussion är en tydlig markör för att kontroversacceptansen är hög. Under observationerna finns varken situationer eller lektioner som kännetecknas av låg kontroversacceptans. Det är därför inte möjligt att finna Ljunggrens & Östs idealtyper *Avvisaren* och *Fostraren* under observationstillfällena.

Vad de gäller de kommunikativa strategierna väljer fyra av fem observerade lärare att föra normdialog. Lärarna uppmanar eleverna att ta ställning och uttrycka sina åsikter men endast två av de undervisande lärarna väljer att lyfta fram andra åsikter i undervisningen. I det ena fallet gäller det lärarens personliga åsikt och i det andra fallet samhällets syn. Samtliga lärare bidrar till normdialog genom att inför klassen upprepa elevers yttranden och i 4 av klasserna uppmanar lärare dessutom eleverna att bemöta varandras argument. I samtliga klasser kan därför Ljunggrens & Östs *Debattledaren* sägas förekomma. Endast i en av klasserna förmedlar läraren tydligt åsikter vilka kan sägas representera samhällets syn. Uttalandena inleds då med "I Sverige ...". Med det kan Ljunggrens & Östs *Normförmedlaren* observeras, då läraren vid ett par tillfällen bemöter elevsvar med att berätta om samhällets synsätt.

8. Slutsats och diskussion

I detta avsnitt presenteras de slutsatser som kan dras från undersökningen som är särskilt intressanta kopplat till tidigare forskning. Slutsatserna är i huvudsak att 1) interaktionen har ett klart språkligt fokus 2) eleverna uttalar värderingsskillnader mellan Sverige och hemlandet, 3) i undervisning där läraren har en hög kontroversacceptans skulle Ljunggren & Östs idealtyper kunna modifieras. Detta för att normdialog och normförmedling skulle kunna sägas innehålla olika aspekter av deltagande från läraren. Det vill säga om läraren tillför nya åsikter eller endast uttalar redan uttalade åsikter. Dessa tre slutsatser kommer här att diskuteras utförligare.

8.1 Språkligt fokus

Då tidigare forskning inte har undersökt hur interaktionen ser ut i klasser med språkutveckling i centrum är det särskilt intressant att titta på språkliga aspekter som har observerats i denna studie. Det finns framträdande likheter mellan samtliga klasser som handlar om ett språkligt fokus i diskussionerna. I samtliga klasser förekommer frågor, diskussioner och förhandlingar kring språk. Det språkliga fokus som förekommer i klasserna påverkar hur interaktionen sker, både mellan lärare och elev liksom mellan elever. Diskussionsklimatet kan tänkas förändras med elevernas språkutveckling, där elever med ett mer utvecklat språk kommer att kunna ha mer utförliga diskussioner på enbart svenska. Lärarna kommer också kunna ge mer information och kontextualisera området på ett annorlunda sätt än vad som är möjligt i grupper med en lägre språklig nivå. Det är därför möjligt att anta att *normförmedlaren* förekommer oftare i klasser där eleverna har ett mer utvecklat språk, då lärare i klasser där eleverna ännu inte kommit särskilt långt får en viktig roll i att stötta och hjälpa eleverna när de gör uttalanden. Detta för att förtydliga det eleverna säger, snarare än att tillföra mer information.

8.2 Skillnader i värderingar

I samtliga klasser uttryckte elever en upplevd skillnad mellan normer i Sverige och hemlandet. Då endast en av fem lärare förmedlade samhällets normer under observationstillfället är det möjligt att normskillnaderna eleverna upplever antingen är egenupplevda eller förmedlats någon annanstans ifrån. Då samtliga klasser som deltog i observationsstudien bestod av en majoritet kvinnliga elever är det möjligt att de normer som kom till uttryck i klasserna hade varit annorlunda om klasser med fler män deltagit. Utifrån det perspektivet är det synd att inga SFI-klasser eller språkstödsgrupper där majoriteten av eleverna är män valde att delta.

8.3 Lärares deltagande i kontroverser

Som framkommit under *Resultat* kännetecknas samtliga klasser av en hög kontroversacceptans från läraren. Däremot speglar inte Ljunggrens & Östs idealtyper helt hur lärares kommunikativa strategier såg ut i verkligheten. *Normdialog* enligt Ljunggren & Öst innebär att läraren ska “Ge övriga i gruppen chans att kommentera” och “Ger själv så objektivt som möjligt sin syn på saken”. Detta skulle kunna ses som separata delar om vi ser till empirin. Det finns lärare som tillför nya åsikter i diskussionen och lärare som inte gör det. *Normförmedling* enligt Ljunggren & Öst innebär att läraren “Berättar hur samhället ser på ett sådant uttalande”. I studien är det endast en lärare som presenterar samhällets syn, men då utan att presentera konkurrerande åsikter i samhället. Ytterligare en lärare presenterar andra åsikter, då är det lärarens egna åsikt som presenteras. Utifrån empirin är det möjligt att förstå lärares kontrovershantering i klasser med en hög kontroversacceptans utifrån fler aspekter än de som redovisas av Ljunggren och Öst. Den ena är lärarens deltagande i diskussionen, där lärare antingen förmedlar fler åsikter eller inte. Den andra är vilka åsikter läraren presenterar, det kan vara lärarens personliga åsikter eller representeras av andra parter i samhället.

Lärares deltagande i diskussionen:

Lärare med hög kontroversacceptans deltar i diskussioner för att stötta elevers uttalande och för att hjälpa eleverna att bemöta varandra i diskussioner. Flera lärare yttrar inga ytterligare åsikter till diskussionerna. Andra lärare deltar i diskussionerna genom att presentera ytterligare åsikter. Lärares deltagande i diskussion skulle därför kunna klassas som *aktivt deltagande i diskussioner* eller *enbart stöttande i diskussioner*.

Normförmedling:

Normer som förmedlas av läraren kan vara både samhällets och lärarens egna, detta sker när lärare är *aktiva deltagare i diskussioner*. Normförmedling kan därför sägas ha dimensioner av *neutralitet* och *objektivitet* beroende på vilka åsikter läraren presenterar.

8.4 Studiens värde för lärarprofessionen

Som diskuterats tidigare kan alla ämnen i skolan sägas innehålla kontroverser. Det är därför en del av lärarens vardag att hantera dessa. Då lite tidigare forskning har gjorts på elevgrupper med språkliga hinder är denna typ av studie viktig, särskilt då allt fler elever i den svenska skolan har svenska som andraspråk. Av den anledningen är det viktigt att forskningen prövar hur kontrovershantering sker i klasser där elevernas språkliga nivå ännu inte är särskilt hög. Som denna studie visat så har läraren en klart språkligt stöttande roll i de politiska kontroverserna. Hur lärare kan och bör arbeta i klasser med begränsad språklig nivå bör undersökas vidare då det är centralt för att skolan ska kunna uppfylla det demokratiska fostransuppdraget.

Utifrån denna studies omfattning skulle det krävas fler och djupare studier för att utveckla resonemangen som här presenterats. Exempel på hur detta kan göras presenteras i nästa avsnitt, *vidare forskning*.

9. Vidare forskning

Utifrån slutsatserna som dras i föregående kapitel skulle särskilt lärares kommunikativa strategier vara intressanta att undersöka vidare. Ljunggrens & Östs idealtyper skulle behöva testas empiriskt i en bredare och större omfattning. Det handlar då dels om att testa hur teorin står sig där läraren har en låg kontroversacceptans men även för att testa i ett bredare perspektiv vad det gäller skolformer och språklig nivå på elevgruppen.

Kontroverser i undervisningen kan som tidigare diskuterats sägas förekomma i skolans samtliga ämnen, i samhällskunskapen är särskilt politiska kontroverser aktuella. Utifrån det hade det varit intressant att vidare undersöka fler årskurser, ämnen och skolformer, för att se hur lärares kontrovershantering ser ut. Det skulle vara intressant att göra längre studier där samma lärare observeras under fler tillfällen för att se skillnader i hur de agerar baserat på kontroversen.

En annan aspekt som skulle vara intressant att studera är vilka värden och normer som kännetecknar vuxenutbildningen och hur dessa normer förmedlas i undervisningen. Det skulle kunna ske inom ramen för observationsstudier i klassrummen, samtalsstudier med lärare, elever och huvudmän om vilka värden som de anser vara styrande för undervisningen eller vilka normer som är särskilt viktiga i vuxenutbildningen och då särskilt för SFI-klasser. Normer i vuxenutbildningen skulle även vara möjliga att studera genom de läromedel som används i undervisningen. Hur framträdande är demokratiska normer och vilka normer är de styrande i undervisningen?

10. Referenslista

Biesta, Gert JJ (2011) *Avancerade studier i pedagogik*. Stockholm: Liber

Carlson, Marie (2002) *Swedish Language Courses for Immigrants (SFI) – Bridge or Border? On Views of Knowledge and Learning in SFI Education*. Göteborg: Göteborgs universitet

Ekman, Joakim (2011) *Skolan och medborgarskapandet. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket

Englund, Tomas (2006) Deliberative communication: A pragmatist proposal. *Journal of Curriculum studies*. vol. 38 Nr. 5, s. 503–520.

Esaiasson P, Giljam M, Oscarsson H mfl (2017) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (Femte upplagan). Stockholm: Wolters Kluwer

Gibbons, Pauline (2010) *Lyft språket Lyft tänkandet. Språk och lärande*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Hess, Diana (2009) *Controversy in the classroom*. New York, NY: Routledge

Ljunggren, Carsten & Unemar Öst, Ingrid (2010) Skolors och lärares kontrovershantering I Erik Amnå et al., *Skolor som politiska arenor. Medborgarkompetens och kontrovershantering*. Stockholm: Skolverket

Ljunggren, Carsten, Unemar Öst, Ingrid & Englund, Tomas (red.) 2015 *Kontroversiella frågor - om kunskap och politik i samhällskunskapsundervisningen*. Malmö: Gleerups

Skolverket (2010): Morgondagens medborgare ICCS 2009. Svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. Hämtad 2019-04-25 från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2011/laroplan-examensmal-och-gymnasiegemensamma-amnen-for-gymnasieskola-2011?id=2705>

Skolverket (2012) Läroplan för vuxenutbildningen. Hämtad 2019-04-23 från <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen>

Stradling, Robert (1984) The teaching of controversial issues: An evaluation. *Education Review*, 36(2), s. 121-129.

Tryggvason, Ásgeir (2015) 3. Politiska frågor i klassrummet i. Ljunggren, Carsten, Unemar Öst, Ingrid & Englund, Tomas (red.) 2015 *Kontroversiella frågor - om kunskap och politik i samhällskunskapsundervisningen*. Malmö: Gleerups

11. Bilagor

11.1 Bilaga 1 - Observationsschema

Ämnesinnehåll

Hur motiveras innehåll?	Vilka problembeskrivningar presenteras?
Vilka specifika frågor lyfts fram?	

Diskussion:

Bjuder läraren in till diskussion Ja / nej	Avbryter läraren diskussion Ja / nej
Initierar elever diskussion Ja / nej	Hur många elever deltar i diskussion
Hur hanteras diskussion a) initierade av lärare b) initierade av elever	Vad diskuteras

Åsikter

Tillåts elever framföra sina åsikter Ja / nej	Ges elever tid att tänka på och uttrycka egna åsikter Ja / nej
Berättar läraren om egen åsikt Ja / nej	Berättar läraren om samhällets syn Ja / nej
Bjuder läraren in elever att uttrycka sina åsikter Ja / nej	Initierar elever för att uttrycka egna åsikter Ja / nej
Hur hanteras situationer där a) läraren bjuder in elever att uttrycka sina åsikter	Vad förmedlas av läraren i helklass

b) elever initierar för att uttrycka egna åsikter	
Vilka åsikter presenteras	Hur får eleverna framföra sina åsikter (helklass, grupp, par, muntligt - skriftligt)
Framgår det vems åsikt läraren presenterar (vems?)	

Frågor

Tillåts frågor Ja / Nej	Bjuder läraren in till frågor Ja / Nej
Initieras frågor av elever Ja / Nej	Besvaras frågor av läraren Ja / Nej
Hur hanteras frågor initierade av elever	Vilka frågor ställs
Hur besvaras frågorna	